

LIIKETTÄ SAKSALAIS-SUOMALAISESSA LEKSIKOGRAFIASSA

Aino Kärnä *Saksa-suomi -opiskelusanakirja*. WSOY, Porvoo 1995. 710 s. ISBN 951-0-19088-8.

Aino Kärnä viime vuoden syksyllä ilmestynyt saksalais-suomalainen opiskelusanakirja on »kymmenisen» vuoden uurastuksen tulos (s. 5), ja se on syntynyt sivutyönä opetuksen ohessa. Keskiuurena sanakirjana teos käsittää noin 43 000 hakusanaa ja sanontaa (takakansi). Saksankielisen osuuden on tarkistanut suomalais-saksalaisen leksikografian veteraani prof. Ingrid Schellbach-Kopra. Fil. kand. Kitti Grönholm on tarkistanut suomen kielen kieliasun. On siis täysi syy olettaa, että sanakirja on »luotettava saksa-suomi -sanakirja» (s. 5).

Sanakirjan tekijänoikeus on Aino Kärnällä, siis tekijällä itsellään, sillä, jolle se kuuluu. On kuitenkin pelättävissä, että yhä enemmän myös tämän kokoluokan sanakirjojen tekijöillä on vaikeuksia pitää tekijänoikeuksia itsellään. Pienempien sa-

nakirjojen tekijänoikeuksia ei yleensä ilmoiteta. Kun tekijät luovuttavat käsikirjoituksensa elektronisessa muodossa, kustantajat haluavat hyödyntää aineistoa muihinkin tarkoituksiin, ja tekijän oikeus omaan tuotteeseensa tuottaisi vain vaikeuksia eli maksaisi. Uudessa tilanteessa tekijä saa kertakorvauksen ja kustantaja voi tehdä ostamallaan hengentuotteella mitä tahansa. Kerääntyneet aineistot houkuttelevat aikanaan kääntämään sanakirjoja napin painalluksella. Elektroniikka on oiva renki, joka saattaa isännäksi päästyään aiheuttaa kuitenkin suurta vahinkoa. Sanakirjan hankkijan ja käyttäjän kannattaakin entistä tarkemmin tutustua nimiölehteen, sen kääntöpuoleen ja sanakirjan syntyvaiheisiin, mikäli niitä selostetaan esimerkiksi alkusanoissa tai esipuheessa.

Harvinaisen yksiselitteisesti Kärnä il-

moittaa käyttäjille annetuissa ohjeissa, että hänen sanakirjansa on »ns. passiivinen sanakirja» (s. 7). Sanakirja on siis tarkoitettu suomalaiselle, joka haluaa ymmärtää saksankielistä tekstiä. Johdonmukaisesti saksankielisistä hakusanoista ilmoitetaan tarpeelliset kieliopilliset tiedot, suomenkielisistä vastineista ne sitä vastoin puuttuvat tyystin. Kun kyseessä on opiskelusanakirja, ratkaisu on looginen: se säästää tilaa ja on arvattavasti mahdollistanut saksalaisen puolen laajentamisen.

Hakusanojen lähteinä on ollut »mm. tiedotusvälineitä, sanoma- ja aikakauslehtiä sekä eri alojen sanakirjoja, tietokirjoja ja muita hakuteoksia», mukana on myös »puhekielen keskeistä sanastoa» (s. 7). Pääpaino on kuitenkin selvästi kirjoitetussa kielessä.

Sanakirja on kompakti kooltaan ja sen yleisilme on sinänsä selkeä. Tosin tähänkin kirjaan on päässyt riehumaan eräs vastenmielinen muoti-ilmiö, jolta enää harva uusi hakuteos näyttää välttyvän. Vuosisatojen kirjapainotaidon tuottamaa sääntöä, ettei antiikva- ja groteskileikkauksellisia kirjasi- mia pidä käyttää rinnakkain, ei kunnioiteta enää, vaan hakusanat (ja sana-artikkelia jäsentävät numerot) painetaan groteskikirjasimilla ja vastineet, esimerkit, selitteet jne. antiikvalla. Voi vain toivoa, että elämme tätä nykyä murroskautta ja vanhat viisaudet syrjäyttävät pian tietokoneella taittavien ensi-ihastuksen eri kirjasinleikkauksiin. Tässäkään kirjassa eri leikkausten käyttö ei jäsennä aineistoa yhtään paremmin vaan aukeama on sotkuisen näköinen.

Erikoinen ratkaisu on se, että monien lyhenteiden perästä on (tekijän antaman tiedon mukaan kustantajan vaatimuksesta tilan säästämiseksi) jätetty piste pois. Vain suomalaiset lyhenteet *esim.*, *h. t.*, *jne.*, *ks.*, *t.*, *tav.*, *tms.*, *vars.*, *yl.*, *ym.* ja *yms.* sekä saksalainen lyhenne *etw.* on säilytetty pisteellisinä. Pisteestään joutuvat sen sijaan luo-

pumaan esim. lyhenteet *a*, *ent*, *inf*, *kuv* sekä *jmd*, *jmdn* sekä monet muut. Sanakirjan lyhenneluettelossa olevista 212 lyhenteestä 168 lyhennettä eli peräti 79 % on pisteettömiä suomen ja saksan kielen oikeinkirjoitussääntöjen vastaisesti. En näe, mitä etua tästä ratkaisusta on. Tässä kohdin mielivaltainen ortografia poikkeaa täysin tekijän hyvin huolellisesta toimitustyöstä. Tosin tämänkaltainen pisteettömyys on vallannut muissakin sanakirjoissa alaa. Puolustettavissa sen sijaan on sana-artikkelien päättäminen pisteettöminä. Artikkelithan ovat lyhyitä ja niiden pääelementit ovat usein vain hakusana (kieliopillisine määrityksineen) ja sanavastineet.

Sanakirjan alkusanat on painettu sekä suomeksi että saksaksi, ja suomenkielisten ohjeiden ohessa kirjassa on lyhennetty saksankielinen ohjeisto. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että sanakirja on tarkoitettu »sekä aloittelevalle saksan kielen opiskelijalle että jo pidemmälle ehtineelle, myös työelämässä saksankielisten tekstien parissa toimivalle» (s. 7). Myös saksankielisissä ohjeissa ilmoitetaan sanakirjan olevan passiivinen ja ensi sijassa suomalaiselle käyttäjälle tarkoitettu. Kun suomenkielisissä ohjeissa mainitaan, että »suomalaisten vastineiden taivutusta ei ole merkitty», niin saksankielisessä ohjeistossa vastaava kohta kuitenkin kuuluu lievemmin: »Entsprechend wird auf Angaben zur Grammatik finnischer Wörter, etwa auf die Flexionsformen, weitgehend verzichtet» (s. 13). Havaintojeni mukaan ko. kieliopillisia merkintöjä ei sanakirjassa todellakaan ole. Sanakirjan ollessa suunnattu nimenomaan suomalaiselle yleisölle laaja saksankielinen esittely ei tunnu oikeutetulta ja sitä voisi pitää jopa harhaanjohtavana. Selitys, että hakusanat on aakkostettu saksalaisittain, on saksankielisessä ohjeistossa kummallinen, niin tarpeellinen kuin se suomenkielisissä ohjeissa onkin.

▷

Kompaktit ja asiantuntevat ohjeet käyttäjälle osoittavat selvästi, että sanakirjan tekijä on asettanut itselleen riman korkealle. Kun kyse on opiskelusanakirjasta, jää oikeastaan vain kaipaamaan jokusta kirjallisuusviitettä ääntämistä ja kieliopillisia merkintöjä käsitteleviin osuuksiin.

Sana-artikkelien rakenne on selkeä ja jokaisella hakusanalla on oma artikkelinsa, mikä helpottaa sanan löytämistä suuresti. Poikkeuksen muodostavat samamerkityksiset aakkosissa peräkkäin sattuvat hakusanat, joita käsitellään samassa artikkelissa. Hakusanojen painoa osoitetaan pisteellä painollisen vokaalin alla, mikäli sanapaino ei ole ensimmäisellä tavulla (esim. **Bulette**, **nervös**). Vokaalin pituus jää käyttäjän itse päätettäväksi; sehän käy useimmiten ilmi kirjoitusasusta muutenkin. Menetelmä on johdonmukainen, koska kyseessä on passiivinen sanakirja. Sitä paitsi lyhyen ja pitkän vokaalin erottaminen olisi pitänyt ulottaa myös ensitavulle, mikä puolestaan ei välttämättä olisi lisännyt selkeyttä. Sanapainoa ei myöskään osoiteta yhdyssanoissa; useammasta kuin kahdesta sanasta koostuviin yhdyssanoihin pääpainon olisi ehkä sanan hahmottamisen helpottamiseksi voinut silti merkitäkin, esim. **Heißwasserbereiter**.

Muita hakusanoissa esiintyviä merkkejä ovat pystyviiva, jolla tarvittaessa osoitetaan sanan jakokohta (esim. **Schluß** *m -sses*; umlautia osoitetaan asteriskilla: **Raum** *m -[e]s, -e**), ja kenoviiva, jolla ns. eriävissä verbeissä erotetaan prefiksi verbistä (esim. **offenlassen**, **anrichten**). Suomalaista käyttäjää ilahduttanee myös erikoinen merkintä, jolla on osoitettu tavunraja niissä hakusanoissa, joiden kohdalla sanan hahmottaminen saattaa tuottaa vaikeuksia. Valitettavasti merkki, »pieni piste» (s. 12), on (painovaiheessa?) suurennettu häiritsevän isoksi (esim. **Topf•lappen**, **Schau•fenster**). Merkinnän olisi voinut

ulottaa myös esim. sellaisiin sanoihin kuin *Dornröschen*, *Höschen* (**Dornrös•chen**, **Hös•chen**) jne., joissa kirjaimet *sch* eivät ole yhden suhuäänteen merkinä. Oivallinen merkintä on joka tapauksessa osoitus tekijän kokemuksesta yliopisto-opettajana ja leksikografina.

Oivallista on myös se, että sellaiset verbimuodot, jotka poikkeavat infinitiivistä sen verran, että aloittelija ei välttämättä osaa muodostaa niistä oikeata infinitiiviä, on otettu viitehakusanoiksi. Epäsäännöllisten verbien tuomiin pulmiin Kärnä tarjoaa lisäksi kaksi taulukkoa. Toinen on vokaalivaihtelutaulukko, johon viitataan hakusanaan liitetyllä yläindeksillä, esim. **tragen**⁴, **wachsen**⁴ (*sein*); ko. numeron kohdalta löytyy taulukosta sekä oikea vokaalisarja että esimerkkiverbin teemamuodot, esim.

4 a/ä-u-a

Inf / Prees. Imperf. Partis perfekt
laden/lädt lud geladen

Verbit taipuvat siis *tragen*, *trägt*, *trug*, *hat getragen*; *wachsen*, *wächst*, *wuchs*, *ist gewachsen*. Sanakirjan lopussa liitteenä olevassa toisessa taulukossa luetellaan lisäksi tavallisimpien epäsäännöllisten verbien teemamuodot. Todellista käytännön tajua ja käyttäjäystävällisyyttä!

Hakusanaa seuraavat kieliopilliset tiedot sanaluokasta, suvusta ja taivutuksesta. Tarpeen vaatiessa annetaan myös ääntämisohjeet (esim. **Karriere** [ka'ri:ə:rə]) sekä mainitaan ko. sanan tyyllitaso, erikoisala yms. Hakusanojen merkitystä selvitetään ennen kaikkea sanavastineina ohjeissa mainitun pyrkimyksen mukaan, »että eri merkitykset käyvät ilmi annetuista vastineista». Jos sanalla on selvästi toisistaan eriäviä merkityksiä, ne on erotettu numeroin toisistaan; jos sana voi kuulua eri sanaluokkiin, ryhmittelyssä on käytetty roomalaisia numeroita.

Turvautuminen paljolti sanavastineisiin johtunee ennen kaikkea tilan säästämisen

tarpeesta. Sanakirjaa selaillessa tosin huomaa, että hyvin moneen sana-artikkeliin sisältyy kuitenkin käyttöesimerkki, tyypillinen fraasi. Vaikutelmani on, että suomenkieliset vastineet on valittu hyvin ja tarkoituksenmukaisesti. Aino Kärnä on Kitty Grönholmin avustamana kiinnittänyt erityistä huomiota suomen kielen idiomatiikkaan. Ei ole välttämättä tyydytty suoraan käännökseen, vaan hakusanan vastineeksi on etsitty nimenomaan suomen kielen ilmaus. Samoin on suomen kielen ilmauksille aktiivisesti etsitty saksalaisia vastineita. Kahdensuuntaisen menetelmän ansiosta on varmasti löydetty uusia vastineita tai saatu varmuutta vastineiden oikeellisuudesta. Menetelmän hedelmät näkyvät mm. yhdysanojen vastineissa ja ilmauksissa, esim.

Kaufhaus tavaratalo (Rosendahlin–Hirvensalon koulusanakirja: kauppahuone)

Luftfahrt ilmailu; lento[liikenne] (R–H: ilmailu, ilmaliikenne)

Meeresarm [meren]lahti; vuono (R–H: merenhaara)

Kaffee das ist kalter ~ tuo on vanha vitsi, tuo nyt ei ole mistään kotoisin

Katzensprung es ist nur ein ~ bis dahin se on vain kivenheiton päässä (R–H: kissanloikkaus; lyhyt matka, pieni harppaus)

Kahdensuuntaisen menetelmän ansiosta sanakirjan käyttäjä löytää myös suomen ja saksan kielessä eri tavalla leksikaalistuvat olotilaan viittaavat ilmaukset. Hakusanana olevan adjektiivin kohdalla annetaan usein myös konstruktio adjektiivi + *werden*, joita suomessa vastaa pelkkä verbi; esim.

alt ~ *werden* vanheta, vanhentua; **älter werden** (*myös*) ikääntyä, vanheta

klein ganz ~ *werden* nolostua, mennä hämilleen

stark ~ *werden* vahvistua, voimistua

staubig ~ *werden* pölyyntyä, pölyttyä

Yksittäistapauksissa voitaisiin ehkä väitellä

jonkin vastineen sopivuudesta tai siitä, että jokin merkitys puuttuu. Nämä tapaukset ovat kuitenkin niin harvassa, että tällainen saivartelu ei tekisi oikeutta erittäin hyvin onnistuneelle teokselle.

*

Vertailun vuoksi olen käynyt läpi *h*-alkuiset sanat käsiteltävänä olevassa sanakirjassa (s. 284–318), toisessa vastikään ilmestyneessä sanakirjassa (Klemmt, s. 283–313) sekä vanhemmassa Rosendahlin–Hirvensalon koulusanakirjassa (s. 221–249). Sanakirjat ovat laajuudeltaan ja kohderyhmiltään vertailukelpoisia; Kärnäsanakirjassa on n. 43 000 hakusanaa ja sanontaa (takakansi), Rosendahlin–Hirvensalon sanakirjan hakusanojen määrä on n. 45 000 (alkusanat), Klemmtin sanakirjassa on n. 30 000 hakusanaa ja sanontaa (arvio). Sanakirjat sisältävät *h*-alkuisia hakusanoja seuraavasti: Kärnä 1 500 (3,3 % hakusanoista), Rosendahl–Hirvensalo 2 000 (4,5 %), Klemmt 1 230 hakusanaa (4 %).

Verratessa Kärnäsanakirjaa edeltäjänsä, saman kustantajan Rosendahlin–Hirvensalon saksalais-suomalaiseen koulusanakirjaan, jonka vuonna 1976 ilmestynyt 12. painos oli käytettävissäni, huomaa, että Aino Kärnä on kerännyt sanakirjansa aineiston todella itsenäisesti ja että täysin vanhentunut sanakirja on korvautunut ajan hermolla olevalla teoksella. *h*-alkuisista sanoista vain 872 eli noin puolet esiintyy kummassakin sanakirjassa.

Kuvan siitä, minkälaisia ne sanat ovat, jotka esiintyvät vain jommassakummassa sanakirjassa, saa suuresta Duden-sanakirjasta (osat 3–4 ilmestyivät 1993–94). Vain vanhassa sanakirjassa esiintyvistä 1 130 hakusanasta yli sataa sanaa (vajaa 10 %) luonnehditaan Dudenissa vanhentuneeksi tai vanhahtavaksi; vain Kärnäsanakirjassa esiintyvistä sanoista yksi ainoa

▷

sana saa Dudenissa saman luonnehdinnan:
Heredität *f*-, *-en* **1** perintö **2** periytyminen

Kun myös vastaava adjektiivi on otettu sanakirjaan, tämä substantiivi olisi hyvinkin voitu jättää pois: **hereditär** (*adj*) **1** perinnöllinen **2** perintö-, perimis-

Näin on menetelty monessa muussa ta-pauksessa.

Sekä Kärnän että Rosendahlin–Hirven-salon sanakirjassa on sanoja, joita ei ole Du-denissa. Kärnällä tällaisia *h*-alkuisia sanoja on 20 (1 % kaikista *h*-alkuisista sanoista); kyse on neologismeista tai ajankoh-taisista yhdyssanoista (esim. *Handy* 'kän-nykkä', *Hauptspeicher* 'keskusmuisti'), jot-ka käyvät todisteeksi Kärnän sanakirjan ajankohtaisuudesta. Rosendahlin–Hirven-salon 287 *h*-alkuisesta Dudenista puuttu-vasta sanasta (14 %) pääosa on yhdyssanoja; joukossa on myös monia vanhentuneik-si tai vanhahtaviksi katsottavia sanoja.

Klemmtin uusi sanakirja on Kärnän sanakirjaa hieman suppeampi, ja alkusano-jen mukaan siihen on otettu mukaan myös puhekielen elementtejä. Kärnän sanakirjas-sa esiintyy 760 Klemmtillä esiintymätöntä hakusanaa. Klemmtin sanakirjassa taas on suppeammudestaan huolimatta 475 sel-laista hakusanaa, joita Kärnällä ei esiinny. Niistä peräti 115 on viitehakusanoja. Sana-kirjaan on päässyt viitehakusanaksi jokai-nen vähänkin poikkeava monikkomuoto sekä kaikki, todella kaikki sellaiset verbien partisiipin perfektimuodot, jotka muodos-tetaan etuliitteellä *ge*-, vaikka verbit ovat täysin säännöllisiä. Havainnollistamiseksi esitettäköön joitakin sanakirjassa välittö-mästi peräkkäin olevia hakusanoja (merki-tykset on jätetty pois):

heranbilden *bildet heran, bildete he-ran, hat herangebildet* – –

heranbringen *bringt heran, brachte heran, hat herangebracht* – –

herangebildet ks heranbilden

herangebracht ks heranbringen

herangekommen ks herankommen

herangemacht ks heranmachen

herangewachsen ks heranwachsen

herangezogen ks heranziehen

herankommen *kommt heran, kam he-ran, ist herangekommen* – –

heranmachen *macht sich heran, mach-te sich heran, hat sich herangemacht* – –

heranwachsen *wächst heran, wuchs heran, ist herangewachsen* – –

heranziehen *zieht heran, zog heran, hat herangezogen* – –

Menetelmä paisuttaa Klemmtin sanakirjan Kärnän sanakirjaan nähden kooltaan kak-sinkertaiseksi lisäämättä kuitenkaan infor-maatiota. Puhekielipainotteisuuskin tuntuu kyseenalaiselta; Kärnän sanakirjassa esiin-tymättömistä *h*-alkuisista sanoista noin 20 on puhekielisiä. Suhde hämärtyy lopullises-ti sen kautta, että kirjakieleen tai vanhahta-vaan kielenkäyttöön kuuluvia *h*-alkuisia ja Kärnän sanakirjasta puuttuvia sanoja on vajaa kymmenkunta. Klemmtin *h*-alkuisista hakusanoista löytyy lisäksi väärin muodos-tettuja partisiippeja (*hänggeblieben* po. *hängengeblieben*, *hintergegangen* po. *hintergangen*) ja painovirheitä (*hevorgegangen* po. *hervorgegangen*, *hinweggeschen* po. *hinweggesehen*, *Hirsarten* po. *Hirsearten*). Aivan painovirheetön ei tosin Kärnänkään sanakirja ole; ainoat löytämäni ovat **Läuferei** po. **Lauferei**, **Schirmherr** *f* po. **Schirmherr** *m*).

Kärnän sanakirja erottuu Klemmtin harrastelijamaiselta tuntuvasta kirjasta vankkana asiantuntijan teoksena. Yhden tekijän sanakirjoja vaanii se vaara, että tekijälle läheiset alat tai elämänpiirit koros-tuvat liikaa hakusanojen valinnassa. *h*-al-kuisten hakusanojen perusteella voidaan todeta, että Klemmtille ovat läheisiä niin autoihin kuin talouteen liittyvät asiat. Kär-nän hakusanavalinnassa en ole huomannut vastaavaa vääristymää; hänen sanakirjansa perustuu ahkeraan lähdetutkimukseen ja

kokemukseen.

Sivumennen mainittakoon vielä yksi samoin vastikään ilmestynyt erittäin mielenkiintoinen sanakirja. Siinä on sekä saksalais-suomalainen että suppeampi suomalais-saksalainen osa, ja sanakirja rohkaisee käyttämään saksan kieltä. Tämän omaperäisen ja Kärnän asialliseen teokseen nähden suorastaan barokinomaisen yltäkylläisen sanakirjan on tehnyt Paul Kostera. Kostera on hakenut monessa suhteessa omintakeisia ratkaisuja, ja saksan kielen harrastaja saattaa löytää siitä paljon virikkeitä. Omaperäisyydestään huolimatta tai mahdollisesti juuri sen takia teos löytäneen oman käyttäjäkuntansa.

*

Saksan kielen kenties kuumiin peruna on jo vuosia ollut ihmistä tarkoittavien sanojen, erityisesti ammattinimikkeiden yms. kieliopillinen suku. Naisten tasa-arvon nimissä on vaadittu, että esim. yleensä opettajasta puhuttaessa on tasa-arvoa loukkaavaa käyttää pelkästään sanaa *Lehrer*. Sen sijaan on käytettävä ilmausta *Lehrer oder Lehrerinnen* tai jotain vastaavaa. Saksassa työpaikka-ilmoitusten on nykyään oltava sukupuoleen nähden neutraaleja; mainittava on aina sekä miestä että naista tarkoittava sana. Uusia ja vanhojakin lakitekstejä tutkitaan samoin tarkasti tässä suhteessa.

Kieliopillisesti touhu on kummallista, koska ilmaukset *Lehrer*, *Schüler*, *Student* jne. viittaavat kontekstista riippuen joko todella miespuoliseen henkilöön tai yleensä opettajana, koululaisena tai opiskelijana toimivaan ihmiseen. Edellisessä tapauksessa on useimmiten puhe tietystä henkilöstä, ja kieliopillinen suku ja luonnollinen sukupuoli käyvät yhteen. Jos puhe olisi naispuolisesta henkilöstä, käytettäisiin sanoja *Lehrerin*, *Schülerin*, *Studentin*. Jälkimmäinen tapaus on paljon yleisempi, kyse on silloin

ns. generisistä kieliopillisesta suvusta eikä ilmaus liity luonnolliseen sukupuoleen. Näin kielioppi.

Yhteiskunnan kehitys on kuitenkin vienyt käytännössä jo siihen, että monet kielenkäyttäjät eivät enää hyväksy geneerisen suvun kategoriaa, vaan he samastavat kieliopillisen suvun ja luonnollisen sukupuolen. Paradigman muutos merkitsee saksan kielen järjestelmään valtavaa painetta, jolta ei mikään muukaan kieli, jonka kielioppiin sisältyy kieliopillisen suvun kategoria, välttyne.

Sanakirjan tekijän on otettava tämä kehitys huomioon. Rosendahlin–Hirvensalon sanakirjassa *-in*-päätteisiä hakusanoja, kuten *Lehrerin*, *Schülerin*, *Richterin* jne. ei juurikaan ole. Kärnä sen sijaan on pyrkinyt esittämään tasapuolisesti molempia muotoja, mikä useimmiten käykin saman artikkelin yhteydessä:

Bewohner *m -s, -, -in f -, -nen* asukas

Bezieher *m -s, -, -in f -, -nen (lehden)* tilaaja; (*tuen, eläkkeen*) saaja

Verbraucher *m -s, -, -in f -, -nen* kuluttaja

Matkalla on kuitenkin monta karikkoa, ja lähempi katsaus paljastaa, että *-in*-päätteinen variantti on silti jäänyt monessa tapauksessa pois:

a) lähinnä kai heijastumana kielenulkoisesta todellisuudesta on vain *Legionär* 'legioonalainen', *Hafenarbeiter* 'satamatyöläinen' (mutta *Mitarbeiter*, *-in* 'työtoveri'), *Seiler* 'köydenpunoja' jne.

b) esitysteknisestä syystä *-in*-päätteinen variantti lienee jäänyt pois mm. tapauksista

Fünfziger *m -s, - 1* viisikymmenpenninen **2** viisikymppinen, viisikymmenvuotias

Hörer *m -s, - 1 (radion)* kuuntelija **2** (*puhelimien*) kuuloke, luuri

1 Läufer *m -s, - 1 (urh)* [kilpa]juoksija; ▷

(*jalkapallossa*) tuki[mies] **2** (*šakissa*) lähetti; (*hist*) airut

2 Läufer *m -s, -* käytävämatto; kaitaliina

c) geneerisinä, ilman *-in*-päätteistä varianttia, esitetään suuri joukko ihmistä tarkoittavia sanoja kuten *Arbeitgeber* 'työnantaja', *Arbeitnehmer* 'työntekijä', *Athlet* 'atleetti; kilpailija, urheilija', *Bettler* 'kerjäläinen', *Funker* 'radiosähköttäjä', *Funktionär* '[puolue-, ay-]toimitsija', *Klassiker* 'klassikko', *Mittler* 'välittäjä, sovittelija', *Stürmer* 'hyökkääjä', *Stylist* 'muotoilija, designer', *Taucher* 'sukeltaja' ja monia muita.

Mitä ensimmäiseen kohtaan tulee, niin Duden on johdonmukaisempi ja esittää kaikesta myös feminiinimuodon (harvinaisena poikkeuksena *Legionärin puuttuu). Toisen kohdan tapauksissa esitys olisi mutkistunut:

1 Fünfziger *m -s, -* viisikymmenpenninen, viidenkymmenen markan seteli [!]

2 Fünfziger *m -s, -, -in f -, -nen* viisikymppinen, viisikymmenvuotias

1 Hörer *m -s, -* (*puhelimen*) kuuloke, luuri

2 Hörer *m -s, -, -in f -, -nen* (*radion*) kuuntelija

1 Läufer *m -s, -* (*urh*) [kilpa]juoksija; (*jalkapallossa*) tuki[pelaaja]

2 Läufer *m -s, -* (*šakissa*) lähetti; (*hist*) airut

3 Läufer *m -s, -* käytävämatto; kaitaliina

Läuferin *f -, -nen* (*urh*) [kilpa]juoksija; (*jalkapallossa*) tuki[pelaaja]

Toisaalta ei esityksen mahdollinen mutkaisuus ole vastaavanlaisissa kohdissa ollut esteenä:

1 Kunde *m -n, -n* asiakas; ostaja; **ein fester** ~ vakituinen asiakas

2 Kunde *f -, -n* (*ylät*) tieto, viesti, sano-

ma

Kundin *f -, -nen* [nais]asiakas; ks. **I Kunde**

1 Leiter *m -s, -* johtaja, esimies, vetäjä **2** (*fys*) johdin, johde

2 Leiter *f -, -n* tikkaat, tikapuut

Leiterin *f -, -nen* johtaja, vetäjä

Leser *m -, -* lukija; **optischer** ~ (*atk*) optinen lukija, skanneri

Leserin *f -, -nen* lukija

Kolmannen kohdan tapaukset ovat käsittämättömiä, kun hakusanoina ovat kuitenkin esim. *Fahrschüler*, *-in* 'ajokokelas ym.', *Greis*, *-in* 'vanhus', *Lektor*, *-in* 'lehtori ym.', *Lerner*, *-in* 'oppilas, opiskelija', *Kläger*, *-in* 'kantaja' jne. Tämä on vahinko. Sanakirjan tekijältä olisi toivonut tässä suhteessa johdonmukaisempaa otetta.

*

Aino Kärnä on tehnyt suuren työn. Hän on saanut aikaan erittäin hienon ja käytännöllisen sanakirjan. Huomautukseni kohdistuvat enimmäkseen ulkoasuseikkoihin, osittain makuasioihin, joista voi olla monta mieltä. Sanakirjan sisällöllinen anti on vakuuttava ja voin suositella sanakirjaa varauksetta. Keskisuuren sanakirjan kohdalla saksalais-suomalainen leksikografia on ponkaissut vihdoin nykyaikaan. Valitettavasti joudumme edelleenkin odottamaan uutta saksalais-suomalaista suursanakirjaa täysin vanhentuneen Hirvensalon sanakirjan tilalle. Tämä on ehdottomasti seuraava tärkeä hanke alalla. Tehtävä ei ole helppo eikä se ole välttämättä enää yhden tekijän voimin toteutettavissa. Kyseenalaista lienee myös se, onko yksityisellä kustantajalla riittävästi voimavaroja ja pitkäjänteisyyttä suursanakirjan teettämiseen. Joka tapauksessa Aino Kärnä keskisuuri sanakirja korvaa vanhentuneen suursanakirjan jo nyt

aika pitkälle. Samalla hänen sanakirjansa on haaste suursanakirjan tekijälle tai tekijöille. ■

KLAAS RUPPEL

*Kotimaisten kielten tutkimuskeskus,
Sörnäisten rantatie 25, 00500 Helsinki*

KESKISUURIA SAKSALAIS-SUOMALAISIA SANAKIRJOJA

AURAMO, ARJA – WINCKELMANN, THYRO:
Saksalais-suomalainen sanakirja.
Helsinki 1942. 462 s.

Deutsch-finnisches Taschenwörterbuch.
Leipzig 1972.

HAUVONEN, N.: Saksalais-suomalainen tas-
kusanakirja. Turku 1891. 462 s. 3. p.
Turku 1916.

KLEMMT, R.: Saksa-suomi sanakirja. Jyväskylä 1992. 7. p. Jyväskylä 1994. 30 000 hakusanaa.

KLEMMT, R.: Suomi-saksa-suomi taskusanakirja. Jyväskylä 1993. 3. p.

KOSTERA, P.: Saksalais-suomalais-saksalainen yleiskielen käyttösanakirja ja kielioipas. Helsinki 1991. 3. p. Helsinki 1995.

KÄRNÄ, AINO: Saksa-suomi -opiskelusanakirja. WSOY, Porvoo 1995.

KÖYKKÄ, L. – LUUKKONEN, M. (toim.): Suomi-saksa-suomi -sanakirja. Jyväskylä 1992. 176 s. 3. p. 1994.

LARES, J. – TUOMINEN, T.: Suomi-saksa-suomi taskusanakirja. Porvoo 1995. 883 s.

PETERS, L.: Langenscheidts Universal-Wörterbuch. Finnisch. 2: Deutsch-finnisch. Berlin-Schöneberg s. a. 173 s.

RANKKA, A. W. – STRENG(-RENKONEN), W. O.: Saksalais-suomalainen sanakirja. Porvoo 1918. 843 s. 6. p. Por-

voo 1944. 879 s.

RENKONEN, E. – RENKONEN, W. O.: Saksalais-suomalainen pienoissanakirja. Porvoo 1931. 595 s. 10. p. Porvoo 1943. 513 s.

ROSENDAHL, A.: Saksalais-suomalainen koulusanakirja. Porvoo 1973. 12. p.

ROSENDAHL, A.: Saksalais-suomalainen sanakirja. Helsinki 1916. 602 s. 7. p. Helsinki 1946. 915 s.

ROSENDAHL, A. – HIRVENSALO, L.: Saksalais-suomalainen opiskelusanakirja. Porvoo 1989. 673 s.

VESALAINEN, R. – GREINER, M.: Saksan perussanasto. Helsinki 1987. 360 s. 4. p.

SAKSALAIS-SUOMALAISIA SUURSANAKIRJOJA

GODENHJELM, B. F.: Saksalais-suomalainen sanakirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 49. Helsinki 1873. 1106 s. 2. p. 1–2. SKST 112. Helsinki 1906–16. 1745 s.

HIRVENSALO, L.: Saksalais-suomalainen sanakirja. [Porvoo 1963.] 2. p. Saksalais-suomalainen suursanakirja. Porvoo 1971. 1592 s. 190 000 hakusanaa.